

„Ik heb u vrienden genoemd.“

Ik heb u niet meer dienst-knechten, want de dienstknecht weet niet, wat zijn heer doet, maar ik heb u vrienden genoemd, want al wat ik van mijnen Vader gehoord heb, dat heb ik u bekend gemaakt. (Joh. 15 : 15).

Kind van God, broeder van Jezus te zijn, o, het zijn onuitputtelijk rijke gedachten, overvloeiende van eere en heerlijkheid, gelijk de velden Kanakins overvloeiden van melk en honing.

Wat er in dat kindschap Gods ligt, zal men schentong noch engelenstem ooit naar waarde uitspreken, en wat bron van altoos versche verlossing er uit deze broederschap van den Immanuel ontspringt, zullen al Gods heiligen saam nooit naar waarde kunnen schatten.

En toch zelfs in die beide namen is de volheid van Gods barmhertigheid nog niet uitgesproken, en aan dat kindschap en de broederschap voegt de Heilige Geest nog dit derde toe, dat we ook in de heilige broederschap van den Middelaar en door zijn broederschap in die van God Drieëenig worden opgenomen.

Vriend van Jezus! neen, dat was niet maar een beeldspraak voor de verlegenheid van het oogmerk. In dat „vriend van Jezus“ te zijn, ontsluit de Heilige Geest ons een geheel nieuwe genieting.

Het was in het laatste samenzijn, eer hij naar Gethsemane ging, dat Jezus het eerst die glorie over zijn discipelen stralen deed. Toen hij hun zijn testament gaf, schonk hij hun in dat testament ook dien titel van hemelse eere. En dat hij zelf aan dat aanbod van zijn heilige „broederschap“ een geheel bijzondere waarde hechtte, blijkt wel uit den nadruk waarmee hij hen in de rolle zijner vrienden inschreef.

Hoor maar! „Niemand heeft meer liefde dan deze, dat hij zijn leven stelde voor zijne vrienden. Gij zijt mijne vrienden, zoo gij doet wat ik u gebied. Ik heb u niet meer dienstknechten maar vrienden, want de dienstknecht weet niet wat zijn heer doet; maar ik heb u vrienden genoemd, want al wat ik van mijnen Vader gehoord heb, dat heb ik u bekend gemaakt. Gij hebt mij niet uitverkoren, maar ik heb u uitverkoren.“

Het is zoo, ook tot Judas in Gethsemane heet het: „Vriend, waartoe zijt gij hier?“, maar dit bestraftende „vriend“, dat Judas in de ziel sneed, en dat rijkmakende: „Gij zijt mijne vrienden“, waardoor hij zijn overigen jongeren de ziel verwikte, het verschilt zool als het klatergoud van het echte goud verschilt. Want ja, er is een broederschap, die geheel uitwendig op het samenzijn in eenzelfde kring berust, maar er is ook een broederschap, die hart wortel diep in den bodem van het hart doet indringen, en de broederschap waarmee Jezus zijn trouwe jongeren verrijkte, ze was van die laatste soort.

Nog hooger spant de Heilige Schrift de snaren, als ze ons van een „broederschap Gods“ gewaagt.

Van Mozes lezen we dat God met hem sprak „aangezicht tot aangezicht, gelijk een man met zijn vriend spreekt“, en van Abraham heet het bij den apostel Jacobus, „dat hij een vriend Gods genaamd werd.“ Zelfs wordt dat „vriend van God“ nog algemeener uitgebreid in de tegenstelling: „Zoo wie dan een vriend der wereld wil zijn, wordt een vijand Gods gesteld.“

Toch hoort dit laatste in dezen gedachten-gang niet thuis. Hierin toch is sprake van een broederschap van vijandschap, die uit onze gezindheid naar God uitgaat, en bij wat van Mozes en Abraham gemeeld wordt, is het God de Heere zelf, die zijn verlossers tot zijn vrienden verkiest, hun het broederschaprecht toekent, en met hen als vriend verkeert.

Dit blijkt bij Mozes, want hierin verkeert God met Mozes als een man met zijn vriend, dat Hij hem inleedt in zijn verborgenheden. En ook bij Abraham heet het: „Zal ik voor Abraham verbergen wat ik doe?“

Beide malen wordt dus bedoeld op het heilig voorrecht van een omgang des innigen vertrouwens, daarin vooral uitkomend, dat de Heere zijn geheimenissen voor zijn vrienden ontsluit.

En dat de Heere Jezus het in geen anderen zin bij zijn jongeren bedoelde, dat volgt uit wat hij zelf met zooveel nadruk zegt: „Ik heb u vrienden genoemd, want al wat ik van mijn Vader gehoord heb, dat heb ik u bekend gemaakt.“

Over den aard van deze heilige broederschap van God en zijn Immanuel kan dus geen twijfel zweven.

De drie malen dat ze door den Heiligen Geest verheerlijkt wordt, doelt ze telken male op een ingeleid worden in de verborgenheden der Heeren; op het vertrouwen van een niets-verzwijgend omgang, op een inleven in de goddelijke verborgenheden; op een ontsluiten van het rijke, volle hart.

Wie „vriend van Jezus“ en „vriend van God“ mag zijn, is de naan die niet van verre blijft staan, maar dien God doet naderen en zijn heilgeheim doet hooren. Het zijn de verdrukten en ellendigen naar de wereld, maar zielen die God vrezen en die Hij zijn verborgen omgang doet vinden. Gelukzaligen die niet in den voorhof blijven staan, maar die ingaan in het heiligdom, en die eens in dat heiligdom achter het voorhangsel doordringen, om daar bij de arke des verbonds, en het bloed der verzoening, en onder de schaduw van de vleugelen der cherubijnen te worden ingewijd en ingeleid in de verborgenheden van Gods heilige majesteit.

Toch is hiermee niet genoeg gezegd, en de zoekende geest rust niet, eer hij vat en inzielt, wat dit schoon en zoet der goddelijke broederschap nog aan het kindschap en de broederschap voor u toevoegt.

En ook dit is wel in te zien. In het „kindschap“ ligt een band die op de geboorte, in den broederhand een verbinding die op het best van eenzelfde vader rust. In deze beide is de band dus goddelijk en vloeiend met noodwendigheid uit het leven zelf voort.

Maar zoo is het in de broederschap niet. Een vriend wordt gekozen. Een vriend kies ik om wat ik in hem vind. Bij een vriend is het alsof ik zelf belang bij zijn broederschap heb.

Vandaar dat een kind van mijn hart kan vervreemden en dat het toch mijn kind blijft. Als Ezra Jacob haat, blijft toch Jacob Ezras broeder. Maar zoo is het in de broederschap niet. Immers zoo hier de band des harten breekt, breekt ook de broederschap zelf. Iets

wat zoo schoon in de Spreken staat: „Een vriend heeft te allen tijde lief“, wat zeggen wil, als de liefde bezwijkt, is ook de broederschap gestorven. Broederschap bleef niet, tenzij de wortel der liefde nog leeft.

En dit nu is het zoet en schoon dat voor het zondaarhart in die „broederschap van Jezus“ ligt. Broederschap omdat Jezus ons uitverkiest. Broederschap omdat zijn liefde voor ons levende is. Broederschap, als wilde hij in zijn genade ons den indruk geven, dat hij zelf belang bij ons had, om ons ten vriend te hebben. Broederschap om met ons heiliglijk raad te plegen en genadiglijk onze genegenheid en onzen steun aan te nemen in de worsteling met zijne en onze vijanden. Als Jezus dan ook in Gethsemane hulpe bij zijn jongeren zoekt en zoo snijdend wreedmoedig betuigen moet: „Kunt gij niet één uur met mij waken?“ — dan is het of de goddelijke vriend zijn vrienden uit de menschenkinderen op de proef stelt, en in diepe lange teleurstelling het lijden zijner ziel verzaard vindt.

Nog heeft Jezus zijn „vrienden“ in deze wereld. Voor wat zijn Middelaarsheide aangaat zelfs vele, want aan allen die van den Vader gekend zijn, biedt hij, om deze verordeninge zijns Vaders, zijn broederschap aan.

Maar, helaas, zoo zeer weinigen hebben voor het schoon van deze broederschap het zielsoog geopend; zoo zeer weinigen ontsloten er het hart voor; o, zoo weinigen genieten al de heerlijkheid en het zoet er van.

De verborgen omgang met den Middelaar is bij zeer enkelen slechts een werkelijkheid van het zielsleven geworden. Dat Jezus tot hen komt en avondmaal met hen houdt, is zelfs bij deze enkelen zoo hoog uitzondering. De geestelijke dampkring is zoo zwel en zoo met nevelen bezet, dat zelfs die nog het best hem kennen, zoo zelden de gestalte van dezen hemelischen vriend in meer dan vage trekken waarnemen.

En toch, daar mogen we geen vrede mee hebben. Als Jezus ons zijne broederschap biedt, biedt hij ons het heiligste wat zijn hart ons geven kan, en onze ziel mag niet aflaten, eer ze de zalige winste dezer heilige broederschap indrinkt en op haar beurt met broederschap voor Jezus beantwoordt.

„Een oorblazer“, zegt de Spreukendichter, „scheidt den voornaamsten vriend.“ Zoo ging het in het paradijs, waar Satan in Eva's en Eva in Adams oor bles en, zoo God geen weg van genade had ontsloten, voor altoos en voor eeuwig den verloren mensch van zijn „besten vriend“ zou gescheiden hebben.

En ditzelfde gevaar dreigt ook bij dien „besten vriend“, dien Gods ontferming ons in Immanuel schonk. Ook van hem poogt Satan onze ziel af te trekken, en de wereld helpt hier Satan in, en niet zelden is het een goed vriend naar het vleesch, die ook onze ziel van dien besten vriend, dien we in Jezus hebben, poogde af te scheiden.

O, Stop dan toch het oor der ziel voor dat oorblazen, van wie u die heilige liefde van Jezus misgint.

Ja, laat er niet alleen in uw hart, maar laat er in uw geslacht toch trouw voor Jezus zijn. „Verlaat uw vriend noch den vriend uwer vaders niet“, roept de Heilige Geest ons door zijn knecht Salomo toe.

En nu, hoeveel kinderen zijn er niet, die het wel weten, dat Jezus de beste vriend hant Vaders was, en die toch in gevaar verkeerden om van Jezus af te doelen.

Doet dat niet, keert weder, gij afgedoolde kinderen!

De zegen van Jezus' heilige broederschap zweefde ook over u in uw Doop.

KUYPER.

Amsterdam, 30 Aug. 1889.

De poging, om in Amsterdam tot de oprichting van een Gereformeerd gymnasium te geraken, is beter geslaagd dan we aanvankelijk hopen dursten.

Althans er zal reeds terstond met een Eerste Klasse eene proeve worden genomen, en voor die eerste klasse hebben zich een twintigtal leerlingen aangemeld. Of eigenlijk er meldten zich meer aan, maar enkele werden na het examen afgewezen.

Deze leerlingen zijn, op ééne enkele uitzondering na, uit Amsterdam en zijn naasten omtrek, zoodat duidelijk blijkt, hoe deze klasse voor een zeer groot deel uit jongelingen bestaat, die anders niet den weg van studie hadden gekozen. Van afbreuk aan het Zettersch gymnasium kan dus in noemenswaarden zin geen sprake zijn. Voor zoover we kunnen oordeelen, zouden hoogstens een twee of drie anders derwaarts gegaan zijn.

Dit Amsterdamsch gymnasium zal voorloopig gevestigd zijn in de nieuw gebouwde lokalen van het pand in de Kerkstraat, dat tevens localiteit levert voor de Gereformeerde Kweekschool.

Zijn we voorts wel ingelicht, dan zal dit gymnasium uitgaan van een afzonderlijke vereniging met eigen Directeuren en Curatoren, wier namen te zijner tijd zullen worden medegedeeld.

De Eerste Klasse wordt op den 3den September geopend.

Voorhands staat geheel de zaak, gelijk men weet, onder leiding van Prof. Dr. Woltjer.

De strijd tegen de Organisatie van 1816 door den heer Dr. Hoedemaker en, in zijn gevolg, door den heer Dr. Van Ronkel ondernemen, maakte ter Synodale vergadering een onoverwinnelijk fiasco.

De heeren hadden zich (door welken logischen, kerkrechtelijken of godvruchtigen gedachtengang geleid, verstaen we nog altoos niet) tot de Synode zelf gewend, met beleefd en vriendelijk verzoek, om afstand van haar troon en kroon te doen.

Ze waren van oordeel dat deze Synode een tiar draagt, die ongerformeerd, onprotestantsch, onchristelijk is. Ze achten, dat die tiar van haar schuldig hoofd af moet. En nu klopten ze bij de heeren van de Synode in den Haag zelve aan, om na behoorlijke buiginge des hoofds, van hen te verzoeken, dat ze hun geroofde macht uit handen wilden geven.

Dat was nu de weg.

Zoo zou er een algemeene opinie gecreëerd worden.

Wel niet opeens zou men er komen, maar men zou beginnen met een minderheid op zijn hand te hebben, en die minderheid zou groeien.

Bilieve daar gaan de smeekschriften naar de Synode, door Dr. Hoedemaker zelf gebundeld als een bisschoppelijke raad.

En wat doet nu deze Hoogerwaarde Synode met deze stukken?

Ze vraagt, of die heeren uit Nijland en Leiden soms denken dat ze met de Synode een loopje kunnen nemen.

Ze duwt hun tamelijk boos toe, dat ze dan bij den verkeerde terecht kwamen.

En zonder hoofdelijke stemming zelfs valt het decreet der Synodale heeren, dat ze niets van deze Nijlandsch-Leidsche adviezen willen weten.

De geruchtmakende zaak van Dr. Lief-tinck heeft een steeds droever verloop genomen.

Dr. Lief-tinck is een „verwoorde moderne.“ Een man die er geen doekjes om windt, maar met open vizier in de kerk van Christus den strijd tegen alle heiligheden van zijn kerk heeft opgenomen, en in woord en schrift voor het oor en oog van een iegelijk die lezen en hooren wil, heeft betuigd en heeft uitgeroepen dat zijn breuk met den Christus der Heilige Schrift en met die Schrift zelve volkomen is.

Het was daarom volkomen natuurlijk, dat het rechtsinnig deel van de Sliedrechtse kerk, voor zooveel ze nog onder de Synodale organisatie leeft, tegen het beroep van zulk een „herder en leeraar“ in verzet kwam.

Deze man was geen herder en kon het niet wesen. Hij zou een wolf onder de schapen zijn. Een dier valsche leeraars, waartegen de heilige apostelen zoo dringend en zoo ernstig gewaarschuwd hebben.

Het was dus niet kras, het was geen bijzonder betoon van moed, maar slechts een zwak blijk van plichtsbeseft, toen Dr. Van Oosterzee, die te Sliedrecht stond, een actie tegen de overkomst van Dr. Lief-tinck op touw zette.

Een man als Jeremia of Paulus of Calvijn zou nog heel anders gedaan hebben, en als goede herder liever zijn ambtelijk leven in de waagschaal hebben gesteld, dan ooit het optreden van zulk een wolf onder de schapen te dulden.

Maar dit nu daargelaten, er ging dan toch actie van Sliedrecht uit, en men klopte bij de hogere Besturen aan om de overkomst van Dr. Lief-tinck te beletten.

Sneek was daarop in zijn Classicaal Bestuur het eerst aan het woord, en Sneek hield zich uitsluitend. Het kwaad was hier al te flagrant. Neen, zulk een man mocht niet langer als herder in de schapekooi geduld worden. En Sneek nam het vroede en kloepke besluit, niet enkel om Sliedrechts oppositie in het gelijk te stellen, maar om ook te kanwerd Dr. Lief-tinck niet langer te dulden, en hem voor te dragen voor ontzetting uit zijn ambt.

Sneeks eenige tout was, dat het niet ook provisioneel schorste, en niet ook andere moderne predikers in zijn ressort aantastte.

Zoo bleek het geen actie der conscientie te zijn. Geen strijd voor den Heere. Iets wat later, toen Sneek het hoofd weer in den school lei, dan ook jammerlijk uitkwam. Na Sneek had Leeuwarden te spreken, en het daar nestelend Provinciaal Kerkbestuur vond dat Sneek zeer zottelijk had gedaan.

Elieve, waarom zou men een loochenaar van den Christus der Schriften uitwerpen? Wat school in zoo'n man voor kwaad? Sneek moest zich schamen, dat het zulk een banaliteit bestaan had. En Dr. Lief-tinck kreeg uit Leeuwarden wat Sneek hem geweigerd had: zijn volledige absolutie.

Maar ook zoo was Dr. Lief-tinck nog altoos niet in Sliedrecht.

Daarvoor was nog approbatie van het beroep door het Classicaal Bestuur van Dordrecht noodig.

En Dordrecht deed als Sneek. Het kon er niet toe bevaliten, om aan zulk een man een approbatie, hoe dan ook te geven. Het weigerde dus. En weer had de goede zaak getriomfeerd.

Doch natuurlijk, daar liet de tegenpartij het niet bij. En de booze historie kwam nu voor het hof van de residentie, t. w. voor het Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland.

Wat zouden deze Dienaren onzes Heeren Jesu Christi nu doen?

Er zat in dit Bestuur Dr. Van der Flier, residentieprediker. Er zat in Dr. Cesar Segers, de Leidsche kerkvorst. Er zat in Dr. W. Zegers van Gorinchem, die in vroeger jaren hardlooper tegen de Synode was. Er zat in Dr. Loeff van Dordrecht, Mr. Van den Brandeler, Jhr. Gevaerts van Simonshaven, Dr. Doedes van Capelle.

Kortom, het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland was zóó saamgesteld, dat de orthodoxen er verreweg de meerderheid in hadden, en dus ook de verantwoordelijkheid der beslissing hadden te dragen.

Het was pikaant, om te vernemen, wat dit Bestuur nu doen zou. Immers, het was ditzelfde Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland, dat in zijn beter dagen een protagonist om zijn moderne gevoelens had afgewezen, en deswege door de Synode gedwongen was.

Reeds dit spelde weinig goeds.

En het eind was dan ook, dat de heeren na lang beraden en beramen, de kwestie o, zoo moeilijk vonden, en het wel schriklijk achtten, dat zoo'n loochenaar van den Christus naar Sliedrecht moest; maar wat zou men? Tegen Doelenderen woeden geldt voor een heiligen oorlog, maar als ge aan een Moderne raakt, komt half de kerk in opstand. En daarom het was een oordeel

Gods, waarin men te berusten had. Men moest ook dien man de hand boven het hoofd houden. En niet lang meer, of naar Dordrecht ging het dwangbevel uit: „Gezult en moet Dr. Lief-tinck zijn approbatie geven, en zoo ge het niet doet, uw banul ligt gereed!“

Wat Dordt nu doen zal, is niet twijfelachtig.

Het zal doen wat Sneek deed, en het hoold in den schoot leggen.

Ook Sliedrecht zal wel stil in haar schulp kruipen.

De Van Oosterzee zal om beurte met Dr. Lief-tinck prediken, den Doop en het heilig Avondmaal bedienen, en niet lang meer, of ook het muisje zelfs, dat deze berg gekleefd had, ligt doodgetrapt voor de kerkelijke poort.

Ziedaar nu de Synodale Organisatie in al haar geur en fleur.

Ze stelt zich aan als vormde ze een kerk van Christus, en nooit nog scherpte ze haar zwaard dan tegen de herders die het trouwst van den Christus opkwamen. Mannen als Dr. Van Son, Dr. Van Schelven, Dr. De Gaay Fortman, Dr. Geesink, Dr. Van den Bergh, Dr. Vethake, Dr. Van Goor, Dr. Sikkel, en wie niet al, zet ze zonder aarzelen af, en als deze mannen om gesteentigd te worden ter poorte uitgaan, draagt er altoos een laffe, karakterlooze orthodoxe predikant op, die er zich toe leent om hun den eersten steen op de borst te werpen.

Maar gelikt het een man als Dr. Lief-tinck, o, dan staat de zaak heel anders.

Immers deze man tast niet de Synode, neen, hij tast alleen maar den Christus aan.

En waarom zou dat niet mogen? Dat doen toch zoo duizenden bij duizenden. Dat is al zoo lang geschied. Waarom zou het nog niet geschieden? Is niet nog altoos zulk een loochenaar van den Christus voorzitter van wat zich in Den Haag een Synode noemt?

Want zoo staat het letterlijk.

Wie ook maar een steentje tegen het venster van het Synodaal paleis durft werpen, dien grijpen de wachters en werpen hem in den kerker, en straks ligt zijn banvloek gereed.

Maar als de Christus gehoord, miskend, gloochend, in al zijn heiligheden aangetast wordt, en de volksconscientie ontwaakt, en eischt, dat men een man die dat doet altoos niet aan een kerk als herder opdringe, dan voelt het korps zelfs van de Gereformeerde predikanten daar niets voor. Dan zitten ze alleen maar met de zaak verlegen. Dan wilden ze om wat liets dat Sliedrecht zijn protest maar had ingehouden. En dan is het einde, dat „met orthodoxen bezette hogere Besturen“ het voor zulk een Dr. Lief-tinck opnemen, en zijn optreden in het ambt gelasten.

En toch verwondert noch verbaast ons deze jammerlijke en smadelijke afloop. Telkens en telkens hebben we het herhaald: De Synodale Organisatie is onbekeerd, en al wie onder haar blijft, moet in haar zonde meezondigen.

Onder de Organisatie blijven en als een trouw held voor zijn Heere en Helland staan, is nu eenmaal onmogelijk.

Er is dan ook voor orthodoxe belijders, die het nog onder deze Organisatie uithouden, geen ander heil, dan of in utiliteitsberekening, of in zondig antinomie-nisme.

Dan zegt de utiliteitsrekenaar: „Het is wel erg; maar heb slechts geduld. Over zóó en zooveel jaren hebben wij de meerderheid in de Besturen, en dan zult ge eens zien!“

Ja, ge zult het eens zien, hoe het dan eerst recht van kwaad tot erger gaat.

En zondiger nog zegt de antinomieaan: „Het is wel vreeslijk. Het is ontzettend. Het is schriklijk. Maar ik mag er niets tegen doen. Ik moet blijven meezondigen. Want het is een oordeel Gods!“

Och, dat de Geest der waarheid den boozen strik, waarin de conscientie deser broederen gevangen ligt, toch eens springen deed.

Ze werken zich steeds dieper in het kerkelijk slijk in.

En eindelijk is er geen ontkomen meer aan!

Niet zonder klimmende ingenomenheid voltolden we de lezing van het Rapport der Christelijke Gereformeerden over de Concept-acte.

Ontwerpers van dit Rapport waren de heeren J. H. Donner, J. van Andel, A. Littooy, M. Noordtzy en H. Bavinck, en ze zett'en zich tot hun taak in opdracht van de Kampensche Synode.

Deze Synode besloot (waarom is ons nog altoos een raadsel) een Concept-acte van vereeniging, die bij Utrecht op verzet stuitte, toch aan eene stemming der kerken te onderwerpen.

Dit kon niet zonder een woord van toelichting.

En nu werd aan bovengenoemde heeren opgedragen, dit woord van toelichting voor de kerken in gereedheid te brengen.

Partijdig was de Commissie waarlijk niet gekozen.

Eer gaf de Synode drie van de vijf stemmen aan mannen, die zich bereid hadden verklaard met de Utrechtsche broederen op den weg der onverminkte Concept-acte mee te gaan. Het waren de broederen Van Andel, Noordtzy en Bavinck. En met deze drie deputeerde zij slechts twee besliste tegenstanders van de oorspronkelijke Concept-acte, t. w. de heeren Donner en Littooy.

Aan heel dit Rapport is het dan ook aan te zien, dat het niets minder is dan

een strijdscrift. Het wil in den vollen zin des woords een toelichting zijn, en is dit dan ook.

Op hoogst kalme wijze toch worden in dit rapport de gebeurtenissen, die achter ons liggen, zonder één bitter woord, en met kloekke waardeering ook van anderer bedoelen, kortelijk geresumeerd. Daarop worden, helder en beknopt, de geschilpunten uiteengezet, en voor elke der twee strijdige sienswijzen het voor en tegen op tamelijk objectieve wijze meegedeeld. En eindelijk wordt niet alleen goede praktische raad gegeven voor het geval, dat men tot afwijping van het Reglement van 1868/9 wilde overgaan, maar ten slotte nog een ernstige poging gewaagd, om, ook waar verwerping van dit omgewerkte Concept wordt tegemoet gezien, nog altoos een achterdeurtje voor mogelijke hereeniging open te houden.

Voor deze wijze van uitvoering bieden we der Commissie onzen dank.

Na zooveel wanklank, als sinds Kampen ons broederlijk gehoor weer kwetste, deed het aangenaam aan, hier nogmaals den bezadigden ernst en den broederlijken zin aan het woord te hooren komen.

Zoo zal dit Rapport gunstig op de stemming der gemoeienden werken. Het zal den strijd verheffen. Uit de laagte der kerkistische velleitelen zal het ons weer opvoeren tot den nobelen strijd der beginselen. En als het gebod des Heeren, dat we één zijn moeten, bij dien meerderen ernst, weer meerder wat op de conscientien werkt, mag men zich goede dingen beloven, althans in een tamelijk verre toekomst.

Voorhands toch, dat merkt men aan alles, beschouwen de geachte Rapporteurs de zaak eigenlijk als afgedaan.

Ze laten toch niet onduidelijk doorschemeren, dat ze veruiping van deze omgewerkte Concept-acte tegemoet zien; en evenmin verheelen ze zich, dat men, ook al na de meerderheid der kerken hare aan, nog geen stap verder zou zijn. Immers, als het op vereeniging aankomt, baat het niet of ge de kerken al stemmen laat over een voorstel, dat op één der beide Synoden was goedgekeurd. Doel kon zulk een stemming alleen dan treffen, als het besluit vooraf door beide Synoden voorloopig was gesanctioneerd.

Op de vergunning die Kampen gaf, om desnoods tusschentijds een buitengewone Synode saam te roepen, zinspelen de Rapporteurs dan ook zelfs niet. Eer openen ze geen ander uitzicht, dan dat eerst over twee jaren de zaak weer Synodaal zal kunnen behandeld worden.

En zelfs van die dan dagende Synode verwachten ze, en terecht, nog geen beslissende stappen, overmits de groote daad van deze eerste Synode wel zal moeten zijn, om de Christelijke Gereformeerde kerken zelve uit de impasse uit te leiden, waarin men zonder kwaad te bedoelen of te vermoeden door het Reglement van 1868/69 inlept.

Daarheen schijnen dan ook de Rapporteurs het te willen heensturen, dat eerst de zaak van het Reglement in orde komt. Ze zien zelve in, dat het Reglement van 1869 een faux pas was, en aarzelen niet den kerken den weg te wijzen, om aan de gevolgen van dit kwaad te ontkomen.

Reeds dit echter al, naar hun voorstel, tamelijk veel tijd vorderen, en eerst van de uitkomst, waartoe men alsdan zal geraken, zal afhangen, wat dan verder voor mogelijke hereeniging met de andere Gereformeerde kerken te doen zij.

En nu is het zeer wel mogelijk, dat een weg worde ingeslagen, die de hereeniging als van een leien dakje zal doen loopen, maar het is ook mogelijk, dat men een pad kiest, waarop we elkaar nog moeilijker zouden vinden.

Dat moet dus eerst afgewacht.

De nieuwe toestand moet zich eerst tekenen. Men moet eerst over en weer weten, waar men aan toe is.

En dan eerst, als men weet in welke nieuwe verhouding deze kerken tegenover de Kerkenordening van 1619 en de Regering zullen treden, zal men onzerzijds kunnen beoordeelen, in hoeverre saamgaan voor de toekomst mogelijk zal zijn.

We hebben dus tijd.

Althans een twee à drie jaren zullen voorbijgaan, eer men weer aan ernstige pogingen denken kan, om die afgebroken onderhandelingen weer op te vatten.

En dat is misschien dan ook maar het best.

Onzerzijds is er nu een poging gewaagd, om terstond, om bij den eersten gloed der opgewekte liefde, nog toen het ijs er heet was, de twee staven saam te smeden.

Hiertoe noopte, ja, dwong ons ons standpunt.

Wie toch de Kerkenordening van Dordrecht aanvaardt, kent geen andere meerdere vergaderingen, dan waartoe alle Gereformeerde kerken toegang hebben. Meerdere vergaderingen van een groep kerken, met uitsluiting van een andere groep, kent onze Kerkenordening niet. Zoodra de Belijdenis één is, moet men ook saamkomen.

Hierdoor was onze houding en gedragslijn ons voorgeschreven. Wij moesten op saamvergaderen aandringen.

Dat deze poging nu mislukt is, smart ons wel, maar we kunnen er niets aan veranderen.

Wij waren vrijer, omdat geen verleden ons bond; maar de broederen aan de overzij hadden een halve eeuw en meer historie achter zich liggen, en waren daardoor minder vrij in hun beweging.

Goede wil was er bij velen, maar de stroom van bezwaren en bedenkingen was hun te machtig.

Het is daarom al veel gewonnen, dat ze op het hoofdpunt thans zelve het bedenkelijke van den toestand inzien, en er op

bedacht z

brennen.

Laat men

kerken on

niet storen.

Zij hebbe

lijke taak r

als het con

ten is than

goed elnde

Hoe min

te beter.

Laat ons

mille afdoe

En dan

van 1869

laat hen

gen, wat

Dan, m

onze kerke

zijn. God

slag!

In het ee

als de jongst

tief nemen.

tot de Dor

de noodzak

den vollen
g zijn, en is
h worden in
n, die achter
r woord, en
van ander
rd. Daarop
de geschil-
de twee
tegen op
gedeeld. En
de praktische
dat men tot
t van 1868/9
otte nog een
n, ook waar-
erkt Concept
f altoos een
hereeniging
ering bieden
k.
inds Kampen
twetste, deed
naals den be-
dlijken zin aan
op de stem-
Het zal den
der kerkis-
weer opvoe-
beginselen.
f, dat we één
en ernst, weer
in krijt, mag
n, althans in
kt men aan
Rapporteurs
lijk doorsche-
deze omge-
et zien; en
men, ook al
en haar aan,
n. Immers, als
bant het niet
laat over een
side Synoden
ulk een stem-
besluit vooraf
g was gesanc-

den Rapport-
eren, dat eerst
n orde kome.
eglement van
aanzelen niet
en, om aan de
atkomen.
hun voorstel-
eren, en eerst
en alsdan zal
in verder voor
le andere ge-
dij.
elijk, dat een
e hereeniging
doen loopen,
dat men een
nog moeielij-
cht.
ich eerst tee-
en weer we-
veet in welke
ten tegenover
en de Regeer-
zijds kunnen
gaan voor de
jaren zullen
en ernstige po-
e afgebroken
vatten.
ook maar het
gewaagd, om
gloed der op-
zijder heet was,
den.
ons ons stand-
g van Dord-
dere meerdere
alle Gerelore-
en. Meerdere
kerken, met
ep, kent onze
de Belijdenis
men.
en gedrags-
ij moesten op
t is, smart ons
ts aan veran-
geen verleden
aan de overzij
meer historie
daardoor min-
elen, maar de
enkingen was
onnen, dat ze
n het beden-
den, en er op

bedacht zijn ten deze betering aan te brengen.
Laat men de Christelijke Gereformeerde kerken onzerzijds bij dit moeilijk proces niet storen.
Zij hebben thans een ernstige en hachelijke taak te volvoeren, en niets zozeer als het concentreren van hun beste krachten is thans noodig, om deze taak tot een goed einde te brengen.
Hoe minder wij ons daarin mengen, des te beter.
Laat onze broeders dezen arbeid en familie afdoen.
En dan eerst, als het fatale Reglement van 1869 eenmaal de wereld uit zal zijn, laat hen ons dan eigener beweging zeggen, wat zij alsdan van ons verwachten.
Dan, maar ook dan eerst, zal aan onze kerken weer de beurt van spreken zijn. God geve, dan met een beteren uitslag!
In het eerst kon het niet anders, of wij, als de jongst opgetreden, moesten het initiatief nemen. Dat eischte onze verhouding tot de Dordtsche Kerkenordering, en ook de noodzakelijkheid, om te toonen dat we gaarne de minsten waren.
Maar thans is dit anders.
Thans staat het gelijk, en rust op hen, als de anderen de plicht, om den weg te banen; en de lezing van dit Rapport laat wel den indruk achter, dat iets van dien plicht nu reeds gevoeld wordt.
En dan zullen er wel drie, misschien vier jaren verlopen, eer beide groepen van kerken eindelijk komen tot wat Gods Woord en de Kerkenordering gebiedend eischen; maar deze jaren zullen daarom niet verloren zijn.
Juist door dat rekken van den tijd, zal veel gevoeligheid afslipen. Men zal zich over en weer meer aan het denkbeeld van samenleven gewend hebben. Er zal beter waardering van het wederzijdsche bedoelen komen. En de altoos nijldige vrees van door de wederpartij beet te worden genomen, zal voorgoed uit de harten der broeders wijken.
Alles wel gekregen en gewogen zijn we dus met het verkregen resultaat nog niet zoo onvoldaan.
Had men in dit Rapport tot de kerken gezegd: „Uw Reglement is kostelijk, maar offert het om der broeders wil op!“ dan zouden we gehoopt hebben.
Maar nu het Rapport integendeel zegt: „Uw Reglement is in geen geval houdbaar. Zoo het al niet weg kan, moet het toch in elk geval in zijn beginselen gewijzigd. En dit raden we u, niet om der broeders wil, maar ter wille van uzelven!“ — nu hebben we goede moed.
Nu het Reglement valt, niet als offer ons gebracht, maar als maatregel van zelfbehoud, wordt de zaak gezond.
Aan ons blad viel in deze zomermaanden de eere te beurt door een dame bestreden te worden.
Mevrouw Elise van Calcar bood ons hare kritiek in de 7e afll., 13en jaargang van het tijdschrift: *Op de grenzen van twee werelden*.
Voor wie gewend is aan de felle strijdmanier van manlijke tegenstanders, heeft het iets zachts en soets de borst te ontblooten voor den met teedere gratie en innemende elegantie toegebrachten floretstoot der vrouw.
Natuurlijk pareert men zulk een stoot niet.
Men is meer toeschouwer en bewonderaar dan tegenpartij, en men vraagt zich een oogenblik al, hoe heel anders het in den strijd der geesten toch toe zou zijn gegaan, indien de man het kind gebakerd en de vrouw de pen gehanteerd had.
Dat Mevrouw Elise van Calcar onze opstellen „over het Graf“ begrepen heeft, zal daarom nog geen kenner licht beweren. Dat ze van „telestictiek“ spreekt, zonder te vatten wat dit is, merkt men aan haar woordenkeus. Ze is op wetenschappelijk terrein blijkbaar nauwelijks dilettaante.
Maar wie duidt haar dit euvel, waar hij deze leemte zich zoo ruimschoots vergoed ziet door den rijken schat van phantasiebeelden, dien zij onder spiritistische inspiratie voor u uitstalt.
Het is metterdaad interessant, eens kennis te maken met de wereld van voorstellingen, waarin zulk een spiritistisch bezielde vrouw van talent ongemerkt is overgeleden; vooral waar, gelijk bij Mevrouw Elise van Calcar, deze caleidoscoop der verbeelding nog beschenen wordt door een naschemering van Christelijken glans.
En toch, hoe veel schitterends deze vrouwelijke apostel van de nieuwmodische doo-denbezwerijng, in haar zoo sluchtere critiek, ook voor ons oog deed voorbijgaan, toch laat ze ons, na afloop harer séance, onbevredigd.
Bijna wekt ze zelfs een gevoel van weemoedige deernis in ons op.
En als we, na de lezing van haar boeiende philippica, aankloppen bij een eenvoudige moedertje, dat van al die geestesaferij niets hooren wil, maar met haar kinderders om haar schoot, zich in stille vroomheid aan Gods Woord de ziel vertrust, dan maakt dat eenvoudige moedertje op ons toch een rustiger, een meer vrouwelijken, haast zeiden we een meer aantrekkelijken indruk dan deze zoo begaafde vrouw met haar geestencaleidoscoop.
Zoo zelfs, dat we bij het scheiden de stille bede nauwelijks onderdrukken: „Lieve Mevrouw Van Calcar, wat zoudt ge toch veel rijker zijn, veel hooger staan, veel meer zegen spreiden, als ge uw caleidoscoop in een hoekje op zolder kondt bergen, en met Gods Woord voor u opengelegd, weer worden kondt als dat eenvoudige vrouwje!“

De Gravenmeyer zond een nieuwe, en ditmaal een zeer lijvige aflevering van zijn *Leesboek over de Gereformeerde Geloofsleer* ter perse.
Ze handelt van de Sacramenten. Een zeer moeielijk stuk onzer belijdenis, waaromtrent ongelooft veel misverstand heerscht, en dat zoo broodnoodig gestadige toelichting behoeft.
Het verheugt ons daarom, dat Ds. Gravenmeyer aan dit stuk van zijn leesboek zoo groote zorg heeft gewijd. Er is zoveel goede stof in saamgedragen en in beknopten vorm saamgeschikt, dat elk belangstellende zich nu rekenschap kan geven van elke bijzaak. De uiteenzetting is als altoos helder.
Toch betwijfelen we wel eenszins, of de lezer na voldoende lectuur zeggen zal: „Nu ben ik er!“
Dit doel zou dan eerst bereikt zijn, zoo de quaestie der Sacramenten meer met ons bewustzijn, gelijk het thans gevormd is, in verband ware gezet.
Nu krijgt men den indruk, dat volledig en stipt de oude paden zijn afgeloopen, maar voor de brandende vraagstukken, die het leven van eigen kerk en eigen hart beroeren, blijft men vaak verlegen staan.
Dit beliet ons intusschen niet Ds. Gravenmeyer ook voor dezen arbeid dank te zeggen, en hem toe te bidden, dat de voltooiing van zijn arbeid hem nog vóór zijn sterven moge worden gegund.
KUYPER.
Uit de Pers.
Men leest in de *Hervorming*, onder het opschrift: *Een prediker van hooge geboorte*, dit:
„De meest aanzienlijke prediker in het Duitsche Rijk — aldus een blad daar te lande — was op 7 Juli 11. de Duitsche keizer aan boord van de *Hebe*. Hij leidde een geheele godsdienstoefening, sprak het gebed uit, las staande voor het met een vlag overdekte altaar, met heldere stem, een korte preek en sloot met gebed en het „Onze Vader“. Alle aan boord moest de godsdienstoefening bijwonen. Ongewild heeft het Woord Gods, daar in het hooie noorden op reis naar Noorwegen verkondigd, uit zulk een mond en temidden deze grootsche, geweldige natuur, grooten zegen gekend.“
Met deze woorden stemmen wij gaarne in. De jonge Duitsche keizer staat in den naam van kerkelijkheid en godsdienst. Of daaraan in waarheid beantwoordt Christelijke deugden, o. a. die van degeelheid, waarheid, zelfbeheersching, barmhertigheid — om slechts deze te noemen; deugden, zonder welke gods dienstein ten laatste een ijdel woord wordt, ziedaar was ons niet voldoende bekend is. Maar veel pleit er voor, en het tegendeel is althans nog niet gebieken. Een landelijke als die van den keizer op de *Hebe* kan, ja, een uitvoelend zijn van niet veel meer dan sleur, een gevolg van de militaire overtuiging, dat godsdienst behoort tot den ademt. Als wij genigen zijn van het ongewone schouwspel, dat een keizer zelf de geheele godsdienstoefening leidt, dan kan zich de vraag aan ons opdringen, of niet het feit, dat deze jonge, krachtvolle, bijna overmoedige man gaarne zichzelf spreken hoort, deel heeft aan die verlichting? Ja, men kan ook denken aan louter ijdelheid, — om niet deze of gene bevestiging van nog minder edel gehalte aan onzen vorstelijke prediker toe te schrijven.
Maar liever zoeken wij naar beter grond, naar meer reine en ware bedoeling, naar een behoefte aan verandering, een overtuiging, dat plichtgevoel wortelt in den godsdienst.
En indien de keizer daarvan in den regel den indruk maakt op zijn omgeving, indien er geen openbare strijd tusschen 's keizers privaet leven en zijne houding en handeling op dien Zondagmorgen als godsdienstige voorganger aan boord. — ja, dan zeggen ook wij gaarne: de verandering van het Woord Gods, uit dien mond en in die omgeving, heeft onbetwistbaar zegen gekend.
Daar is iets sympathieks in, om dien jeugdigen, machtigen vorst op Sabbatmorgen onbeschoord het woord des Evangelies te hooren belijden; hem aan boord van zijn vaartuig het gebed te hooren uitspreken in tegenwoordigheid en uit naam van zijn gan sche bezaaming, van bevelhebber en scheepsofelingen beiden.
Wat al argwaan niet in het hart van dezen Modernen schrijver.
Wat moete hebben deze heeren toch om „aan de oprechtheid van hun evenwensch te gelooven“, als die evenwensch bijgeval orthodox is.
Doch bovendien, heel dit critiekje valt in het water.
Ook op onze schepen van oorlog toek, en evenzoo bij alle natien die Protestant zijn, is het voorschrijft van dienst dat de commandant de godsdienstoefening leidt.
Prins Hendrik was niet orthodox, en die deed het evenzoo, toen hij in de Middellandsche zee kruiste.
Deze verdachtmaking van een orthodox vorst had dus achterwege kunnen blijven.
Vooral een verdachtmaking gekleed in den vorm alsof men niet verdenken wilde.
We dwepen volstrekt niet met den Duitschen keizer. Zijn orthodoxie is de onze niet.
Maar hier zocht men iets bijzonders, waar niets bijzonders was.
KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.
Kort verslag van de vergadering der classis Amersfoort, op Woensdag 21 Augustus 1889.
Vier predikanten en dertien stemhebbende ouderlingen, vertegenwoordigende elf kerken, waren ter vergadering aanwezig.
1. Na opening met gebed en lezing van Gods Woord, werden de geloofsbeloften der afgevaardigden nagezien en goedgekeurd.
2. Tot praeses werd vervolgens gekozen Dr. G. van Goor, tot assessor Ds. I. Adriaanse en tot scriba ouderling J. H. de Waal Maleijt.
3. De omvraag, naar art. 41 der Kerkenorde, vond hierop plaats en gaf tot verschillende wenken en besprekingen aanleiding.
4. Hierop brachten de broeders Dr. G. van Goor en Ds. M. J. Bouman, als visitatoren, verslag uit van hunne werkzaamheden. Alle uitgetreden kerken waren door hen bezocht en de door hen opgedane ervaringen zeer bevredigend. Alleen bleek hun de wenschelijkheid eener betere regeling der gelden, waaromtrent door hen een voorstel op de agenda is gebracht.
5. Ds. Westerbeek van Eerten van Tienhoven brengt verslag uit namens de commissie, die belast is geweest met het beantwoorden der vraag, hoe de gelden te vinden voor de bezoldiging van een classicaal oefenaar. Genoemde commissie is in haar taak niet kunnen slagen en wordt diensvolgens van hare opdracht ontheven, zullende de betrokken kerken, indien zij zulk een oefenaar begeeren, zelve nadere voorstellen hieromtrent hebben te doen.
6. De broeders Dr. Adriaanse en Ds. Westerbeek van Eerten brengen vervolgens ter tafel een door hen ontworpen schema voor het oefenaars-examen, zijnde een nadere omschrijving van art. 70 der Acta der Voorloopige Synode. Dit schema wordt in handen gesteld eener commissie, bestaande uit de broeders Ds. Bouman, Floor en De Ruig, die daarover in de volgende vergadering rapport zal uitbrengen.
7. Omtrant de *vacatuuregeling* in den ring Tienhoven wordt besloten, dat Zeist aan de kerk van De Bildt, Tienhoven aan Nichtevecht, en Tienhoven en Zeist gemeenschappelijk aan Westbroek en Maartensdijk hulpe zullen hebben te bewijzen, en wel zoo, dat iedere kerk om de zes weken éne beurt ontvangt.
8. Op voorstel der classisale visitatoren worden deputaten benoemd, om tegen de volgende vergadering een ontwerp tot regeling der vacatuuren en schadeloostellingen van de Bedienaren des Woords voor het waarnemen van predikbeurten en verdere te bewijzen diensten aan de vacante kerken, in gereedheid te brengen.
9. Voorts wordt nog bepaald, dat diakenen in het vervolg als toevoerders de vergaderingen zullen mogen bijwonen.
10. Als deputaten voor de kerkvisitatie worden benoemd de broeders Dr. G. van Goor en M. J. Bouman en als classisale deputaten de broeders Dr. G. van Goor en W. H. de Waal Maleijt.
11. Alsnu wordt overgegaan tot de keuze van een scriba voor een jaar, met bepaling, dat hij na afloop van dien tijd, niet zal mogen worden herkozen. Als zodanig wordt benoemd ouderling J. H. de Waal Maleijt.
XII. De vergadering wordt hierop met dankzegging gesloten.
J. H. DE WAAL MALEIJT, scriba.

WETSINGE-SAUWERT. De keraad mag berichten, dat men met den bouw der pastorie druk bezig is, en wij hopen vóór den winter onzen leeraar in een meer passende woning te zien. De pastorie wordt nu gebouwd in eigen beheer, onder bestuur van den architect C. H. Eldering van Saumer. Het bestuur der Kerkelijke Kas besloot daartoe, omdat de inschrijvingen boven de begrootings-som gingen, en nu is alleen het werkloos aanbesteed. De gaven vloeiden niet zoo toe, als wij hoope hadden; maar er is overal veel te doen, en de Heere weet wat wij behoeven. Het werkloos is ongeveer aanwezig, maar de tekeningen der materialen wachten op uwe hulpe. Broeders! gedenkt onzer behoefte kerk, die temidden van veel vijandschap en tegenkanting alle krachten inspant om staande te blijven, en zelve boven krachten offert voor kerk en school. Mogen wij die kerken, die nog niet voor ons collecteerden, vriendelijk aan onze circulaire herinneren, alsmede dat heeren Deputaten Synodi, adres den Wel. heer Hovy, ook gaven ontvangen voor Wetsinge-Sauwert!
Als ze opgaaf verantwoordt wij wat tot dusver inkam en is gestort bij den administrateur der Kerkelijke Kas. Van de kerk van Meppel f 34.49, Goenga. Gauw en Offingawer f 7.50, Vianen f 10.92, Oosterzee (Fr.) f 11.65, Benschop f 7, Serooskerke (W.) f 4.75, Soest f 19.60. Voorts van N. N. te Amst. (Commelinstr.) f 5, door J. H. St. te Zetten uit 't kerkzakje f 1, door Ds. J. C. S. van Joh. de J. te 's-Hage f 5, door Ds. F. L. C. te Rotterdam van Dina 's weinig naar gemeene f 0.50, uit Kampen van C. VI(?) f 2.50, door vriendelijke bemiddeling van Ds. H. W. van Loon, van diversen uit Amsterdam f 25, van de kerken van Beetrum f 7.50, Helmond f 1.47 1/2, Wijkkel f 4, Zuidwolde f 20.50; voorts van N. N. te Leiderdorp f 1.50 en door Ds. Van Loon te Amsterdam, ze storting in Augustus, f 25.
God zegene de gevers en beschame voorts onze hope niet. Met dankzegging en aanbeveling,
namens den kerkeraad,
J. BOER SR.

AKKERWOUDE c. a. Tot dekking van de schuld voor de kerk alhier (zie nrs. 88, 91 en 96 der *Fr. Kerkb.*), kunnen wij thans met hartelijken dank verantwoorden:
Geheele of gedeeltelijke kerkcollecten: uit de kerk van Amsterdam, door Ds. H. W. v. Loon f 40; uit de kerk te 's-Gravenhage, door W. v. Geert f 25; door Ds. G. v. Kasteel uit Kollum f 17.50; gecollecteerd te Gerkesklooster f 31.30; Anjum f 25.50; Metslawier f 6.72 1/2; Wommels f 9.50; in eigen gemeente f 19.35, aan nagiften ingekomen f 58, waaronder twee giften van f 25, een bewijs voorzeker dat, waar deze arme kerk een beroep doet op de overvaardigheid van andere zusterkerken, zij zelve zich van haar plicht weet te kwijten; van de kerk te Berlikum f 5; van N. N. te V. f 1; van N. N. te D. f 5; door de wed. A. J. uit Sneek, van eene vriendin f 5; van N. N. te L. f 1; van N. N. te O. f 0.50; door Ds. M. J. Dijk te B., van eenige vrienden f 4.25.
Al den gevers, die in deze gaven hunne hand gehad hebben, zij naast God onze innige dank gebracht door deze regelen, terwijl het ons navankelijk eene verademing was, de hulp van menig broeder en zuster te ervaren.
Vergum mij echter nog een beroep te doen op de overvaardigheid der Christenen in ons land.
Met vrijmoedigheid durven wij getuigen, dat deze kerk hulpi noodig heeft; verblijdt ons dan met uwe gaven; dewijl wij arm zijn, is onze hand spoedig gevuld.
Terwijl wij in dit blad geen ruimte meer durven vragen, gelieve de lezer de bovengenoemde nummers van de *Fr. Kerkb.* in te zien, om zich eigen te maken met de behoefte der kerk te Akkerwoude c. a.
Wij eindigen met de vraag: „Wie is er willeg, heden zijne hand den Heere te vullen?“ (1 Kron. 29: 56.)
Namens het bestuur der Kerkelijke Kas,
R. J. FEITSMA, penningm.
Broek o/d. Akkerwoude.

het Arabisch strijdros zijn ruiter door woestijnen en over bergen voerde; zijn ruiter strijder voor het nieuw geloof en om de wereldheerschappij tevens.
Ten ware het Gode behaagd had, goedgunstig de vingers te sterken, waarmee het strijd-tuig van Karel, den „hamelaar“, der Saracenen macht in 732 voor de poorten van Tours in Frankrijk verpletterde, het stoute plan om de Middellandsche Zee te omringen door een Islamietisch wereldrijk zoo gelukt zijn. Herhaald werd het stoute pogen, toen later de Turk de heerschappij in 't gebied van den Islam verkreeg. Van de oostrijde werd het beproefd en nog slechts twee eeuwen zijn voorbijgegaan, sinds van de torentrens der Oostenrijksche hoofdstad de wachturen zichtbaar waren der Ottomaanse strijders, die ter bedevaart tegen het Christelijk Europa optogen. En wederom was het de hand Gods, die, door den Polenkonink Jan Sobiesky een redding schonk, waard om nog in onze dagen te zijn herdacht. Twee malen was het gevaar afgekeerd van den storm, die het Christelijk Westen zou hebben weggevaagd, gelijk hij in het Oosten het licht van den kandelaar had gelbluscht.
Sinds zonk de betekenis van het Mahomedanisme als staatkundige, als wereldmacht sneller nog dan het was opgekomen. Doch niet alzo zijn betekenis in zedelijken en godsdienstigen zin, zijn heerschappij over de geesten der volken.
Integendeel door krachtige propaganda, door volijverigen zendingsarbeid, waarbij de vorm uiteraard veel, het wezen der zaak ondergeschikt was, behaalde de Islam de eene oververing na de andere. Zag hij zich westwaarts den toegang afgesloten, het oosten en het zuiden boden geopende deuren en de dienaren des profeten gingen binnen Indië. Oost-Indië en China getuigen er van. In het hart van Afrika leit Mahomed zijn volgers reeds bij duizenden.
Als wellicht het grootste raadsel der geschiedenis ligt de Mahomedaanse wereld, „het Oosten“, tusschen het Christelijk Europa en het heidensche Azië. Doch inste van een overgang, vormt het een vasten, nog niet doorgebroken scheidsmuur. En waar het geplaat wordt, wortelt het zich aanstands vast, en betooit zich een macht, die als een wal tegenover het Westers Christendom oprijst en tegelijk als phalanx steeds dieper boort in het heidendom.
Zoolang het Mahomedanisme een wereldmacht vormde, aanvallend optrad, ook met stoffelijke wapenen zijn geestelijk gebied steeds verwijde, werd van de zijde der Christenheid uiteraard aan geen zendingsarbeid op dit gebied gedacht. 't Waren de dagen waarin men gelijk onze formulieren 't nog voorschrijven, bad „voor die onder den paus of onder den Turk vervolging lijdten“.
En ook toen later de macht van den Islam in stofelijken zin werd gebroken, was het nog altoos zoo goed als onmogelijk den welverrechten burg binnen te dringen. Althans weinigen bestonden het, nog minder slaagden. 't Was voor onze eeuw bewaard de eerste pogingen te zien doen, om den Islam op eigen eir aan te tasten en het „vermederd kruis“ te herplaatsen in dat Oosten, 't welk eens het eerst dat kruis als teeken der verlossing had begroet.
De grootste lof komt in dit opzicht onbetwistbaar toe aan de Amerikanen. Zij waren 't die 't eerst nu vijftig jaar geleden met een bepaald plan, met kracht en offering, een zending in het Oosten begonnen. Hoe hoog men ook wat door Schotten, Engelschen, Duitschers en Nederlanders ten deze gedaan is, schatte, bij den eigenlijken Christelijken zendingsarbeid in 't Oosten staat Amerika vooraan.
En dit zegt veel, zeer veel.
In het algemeen loopt men bij elken zendingsarbeid gevaar van op eens te veel te willen en op een snel verloop te wachten, welks uitvlijden dan vaak teleurstelt. 't Is ons alsof, wij wij voortgaan, anderen geheel stilstaan. Men vergeet, dat het zelfs in het Westen eeuwen heeft geduurd, eer volken en toestanden werden wat ze thans zijn. Bovendien heeft men zich voor dergelijke haast en drift te wachten, wanneer het geld den arbeid in het conservatieve, vasthoudende, schijnbaar verstaende Oosten, zoo onveranderlijk als de mummies zijner pyramiden of de steenen goden uit zijn puinen opgedolven.
Daarbij komt echter het geheel eigenaardige en eenige van het arbeidsveld, waarop hij treedt, die den Islam in zijn veste, het Oosten, zelf aantast, en die in 't algemeen tot alle volk van het Oosten komt, met het Evangelie der genade in Christus Jezus.
Toen de Amerikanen voor 't eerst den voet zetten in de Levant, het Morgenland, vonden zij daar drielei geloofsrichtingen, waarmee te rekenen, waaronder te arbeiden viel. Het waren:
1. Het algemeen heerschend Mahomedanisme.
2. Het Jodendom.
3. Een bedorven Christendom.
De Islam, roemend in zijn grootsche verleden, gevoelde zich sterk in 't vertrouwen op zijn meerderheid, en verzekerd van zijn vermogen om den aanloop der Westersche beschaving te weerstaan, gelijk eens de wapenen der Westersche kruisvaarders. Wat het Westen bracht zou 't zij overwinnen, 't zij den Islam dienstbaar gemaakt worden.
De Joden, teruggetrokken, tot afzondering geneigd, door de Mahomedanen en de Oosterse Christenen beide veracht, beantwoordden die verachting met een haat, verscherpt door eeuwenlange onderdrukking. Zij waren zoo goed als ontoegankelijk.
De Christenen, als met afgunst bewarend wat hun nog restte van de overwinningen eertijds door de kerk behaald, staarden met verachting op 't kruis van het barbaarsche Westen, dat hun onderwijs kwam geven in het Christendom! Veel leeraars dan leerlingen achtten zij zich.
Het groote vraagstuk van de zending in de Levant was vijftig jaar geleden, allereerst, hoe zich een plaats te verzekeren, hoe post te vatten, vasten voet te verkrijgen. Nergens zag men een deur geopend, een ruimte om zich in te bewegen. Die moesten allereerst gezocht.
HOOGENBIJK.

leeken komen, en instede van onderwijs in den godsdienst, moest de zedeleer aan de jeugd voorgehouden. Dat men bedoelde een „onafhankelijke“ zedeleer te doen onderwijzen, spreekt als het ware vanzelf. De meerderheid der volksverteenwoordiging had immers het opzet, om den invloed der Roomsche kerk te smukken, en daarom moest het godsdienstonderwijs vervallen. Men kon zich het geval niet denken, dat er ook onderwijs gegeven kon worden in de beginselen van den godsdienst door menschen, die geen priesters zijn. Daarom betekende de strijd voor het leeken-onderwijs, dat alles wat naar godsdienst zweemde, van de school moest geweerd, en daarvoor in de plaats gesteld een zedeleer, die niets met den godsdienst zou uitstaande hebben. Helaas, ook de toongevers in de Gereformeerde kerken, zoowel in de staats- als in de vrije kerken, toonden zich met de nieuwe regeling van 1882 ingenomen; men hoopte zekerlijk, dat de Roomsche kerk door de nieuwe wet een knak zou krijgen „terwijl men“, voor het Protestantisme een tijdperk van nieuwen bloei zag aanbreken. Met smart moest men het wel aanzien, dat de meeste Gereformeerde scholen te gronde gingen; doch het offer van eigen scholen legde men gaarne neder op het altaar des vaderlands.
Hoe jammerlijk bedrogen is men uitgekomen! Bij gelegenheid van de Parijsche tentoonstelling wilde men ook pronken met de Fransche schoolrichting, en daarom beloot de machthebbenden, om aan alle directeurs en inspecteurs der volksscholen verslagen te vragen omtrent den toestand en de uitkomsten van het onderwijs in de zedeleer. Er werden 558 van die verslagen ingezonden, die blijken gaven van met nauwgezetheit te zijn opgemakt en aan den deken der Parijsche Protestantische faculteit, Fr. Lichtenberger, een modern theoloog, werd de taak opgedragen, om al die verslagen te ordenen en den hoofdinhoud in een bericht samen te vatten. Deze heeft zich van zijne taak gekweten, en zoo kwam een dik boekjeel in de wereld, waaruit men zien kan, welke uitkomsten men erkent verkregen te hebben door het onderwijs in een zedeleer, die met eenige godsdienstige belijdenis niets uitstaande heeft.
Dat de door den hoogleeraar Lichtenberger geconstateerde feiten telkens spreken, spreekt vanzelf; schoon hij zich voor het leeken-onderwijs blijft verklaren, moet hij erkennen, dat over het algemeen veel ontevredenheid, onklarheid en oneenigheid ten opzichte van het onderwijs in de zedeleer heerscht. Den onderwijzers ontbreekt het op vele plaatsen aan de noodige overtuigingskracht of aan de gewenschte opleiding en bekwaamheid, om dit onderwijs te geven, en daarom heeft men het eenvoudige van het leerplan weggelaten. In Limoges wordt van 100 scholen in 60 geen onderwijs in de zedeleer gegeven; in Angoulême, Orleans enz. is de verhouding nog slechter. Dikwijls geeft men inplaats van in de zedeleer les in de burgerplichten. Toen een inspecteur aan een onderwijzer vroeg, welke deelen der zedeleer hij in de afgelopen maand met de kinderen besproken had, kreeg hij ten antwoord: „Wij hebben over de ministerien gesproken.“ Uit Bar sur Aube werd bericht: „Sommige onderwijzers meenen eene les in de moral te geven, wanneer zij den kinderen de plichten van een gemeenteraad uiteenzetten. Eigenlijk is het onderwijs in de zedeleer afgeschaff. Men drijft politiek, terwijl de onderwijzer naar zijn gevoelen de plichten van den patriot en van den burger den kinderen voorhoudt.“ Uit Draguignol wordt geschreven: „De toekomst der school schijnt in gevaar door het slechte gehalte der onderwijzers.“ Uit Melun: „De onderwijzers moeten het slechte voorbeeld niet hebben, dat de hoogere ambtenaarswereld geeft; eerbied voor de hiërarchische autoriteit is noodwendig.“ Uit Auxerre, het vaderland van den man, die het meest heeft geijverd voor het tot stand komen van de wet op het leeken-onderwijs, Paul Bert, kwam de volgende rede-ning: „De onderwijzer is een ambtenaar; hij niet, dat men door intrigas meer verkrijgt dan door verdienste; hoe zou men dan aan het geloof aan den plicht komen?“
Uit andere plaatsen komen weder andere mededeelingen; als gevolg van het onderwijs in de zedeleer werd gemeld: „Het kwelen van dieren heeft opgehouden. De grotere kinderen slaan de kleine niet meer. Diefstallen van het goed van het land en van de gemeente komen niet meer zooveel voor. De plantsoenen der gemeente worden niet meer beschadigd. De kinderen liezen minder.“
Het „zwarte punt“ in het verslag, door den hoogleeraar opgesteld, wordt door dezen genoemd: het bedorven familieleven en het slechte voorbeeld van de ouders. De Parijsche professor zegt daaromtrent: „Wanneer de maatschappelijke kring, waarin de kinderen leven, niet beter wordt, is het prediken van de zedeleer te vergeefs.“ „Wat haat het, of men de kinderen al allerlei lessen geeft, terwijl de handelingen der ouders en leeraars daarmede in tegenspraak zijn?“ „De ouders kennen slechts de moral van het eigen belang.“ „De kinderen moeten den ouders de groote schandalen, in de nieuwbladen vernield, voorlezen.“ „De ouders hebben geen tijd, om zich met de opvoeding der kinderen in te laten.“
Dat dit over het algemeen zoo ongunstig bericht groot opzien gebaard heeft, is wel te begrijpen. De heer Lichtenberger is van oordeel, dat het den bedienaren van den godsdienst moet vrijstaan, in de schoollokalen godsdienstonderwijs te geven aan zulke kinderen, wier ouders dit verlangen. Deze hoogleeraar is dus van oordeel, dat het toedienen van een weinig zout na het eten den geheelden maaltijd goed kan maken. De heer De Pressensé geeft in den *Revue Chrétienne* toe, dat het onderwijs in de zedeleer absoluut ontoereikend is, wel wetend dat een zedeleer zonder Christelijken grondslag een onding is, waarvoor het officiële bericht, dat zegt, dat daar waar men van het geven van les in de zedeleer ernst maakt, de kinderen deze hollie abstractieën lusteloos aanhooren, een nieuw bewijs levert. De Pressensé wil de school uit de handen der Roomsche geestelijke vereenigingen houden, maar aan de andere zijde ziet hij het gevaar in van de prediking eener onafhankelijke moral; daarom wil hij, dat het onderwijs in de zedeleer van de school zal worden verwijderd, om het eigenlijk onderwijs zooveel mogelijk zedelijk opvoedend te maken. Maar hoe kan dat? Als men geen onderwijs in de zedeleer geven kan, hoe zal men het geven van ander onderwijs aan de bevordering van goede zeden kunnen dienstbaar maken? De Pressensé verlangt, dat men voor het godsdienstonderwijs buiten de scholieren meer speelmeele zal geven; dat men de bestaande Donderdags- en Zondagsscholen zal vermeerderen, daarbij de vrije scholen begunstigen, hetzij deze al dan niet een kerkelijk karakter dragen.

Frankrijk. Resultaten van het onderwijs in de onafhankelijke zedeleer in de openbare scholen.
In het jaar 1882 werd in Frankrijk de wet op het leeken-onderwijs doorgevoerd. Inplaats van geestelijke broeders en zusters, die op de meeste scholen onderwijs gaven, moesten er

Zending.

HET OOSTEN.

1. Vraagstukken.

Gelijk Israel een opgericht teeken, zoo is het Mahomedanisme een der groote raadselen in de geschiedenis van het Godrijk als in die der menscheid.
Vóór twaalf eeuwen uit Arabië opgekomen, onverwacht en onvoorzien, breidde het zich uit met de snelheid van de wilde vaart, waarin

Buitenland.